

"המוכר את החמור מכר את הפיה ... אמאי קרי ליה פיה - שמהלך אחר סיחה נאה. א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן, מאי דכתיב (במדבר כא, כז) 'על כן יאמרו המושלים' וגו', המושלים - אלו המושלים ביצרם. בואו חשבון - בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה. תבנה ותכונן - אם אתה עושה כן, תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. עיר סיחון - אם משיים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה, מה כתיב אחריו (שם, כח) 'כי אש יצאה מחשבון' וגו' - תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין. ולהבה מקרית סיחון - מקרית צדיקים שנקראו שיחין. אכלה ער מואב - זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה. בעלי במות ארנון - אלו גסי הרוח, דאמר מר כל אדם שיש בו גמות הרוח נופל בגיהנם" וכו'.

ופירש רשב"ם: "המושלים ביצרן - צדיקים דכתיב ומושל ברוחו מלוכד עיר (משלי טז, לב) צדיק מושל יראת אלהים (ש"ב כג, ג). הפסד מצוה - שמתבטל מריוח בשביל שעוסק במצוה או נתן צדקה ומחסר ממונו כנגד שכרה המרובה לעתיד. ושכר עבירה - שלא להשתכר בעבירה עכשיו כנגד הפסדה שיפסיד יותר לעתיד. אם אתה עושה כן - לחשוב הפסד כנגד שכר. כעיר זה - שמתפתה ביצרו ובדברי האפיקורסים ואינו מושל ביצרו. תצא אש מן המחשבים - הצדיקים ותאכל את שאינם מחשבים, כדאמרינן בפירקין לעיל (דף עה) [כל אחד ואחד נכוח מחופתו של חבריו] חופתו של קטן מחופתו של חברו הגדול ממנו".

לפי פירוש הרשב"ם סוגיא זו מדברת בעניינים של מצוות ועבירות בכלל - דלכל מצוה יש את השכר - שכר מע"ט, וכנגד זה גם הפסד בזמן קיום המצוה, כגון הפסד פרנסה וכדו'. וכן בכל עבירה יש את הפסדה - עונש מעשה רע, וכנגד זה ההנאה שיש לו בזמן העבירה וכדו'. וע"ז אמרו חז"ל שהמושלים ביצרם מחשבים השכר כנגד ההפסד ומתגברים על יצרם ומקיימים המצוה על אף הפסדה, ונמנעים מהעבירה על אף שכרה.

ולפ"ז סוגיא זו היא ממש כמשנה באבות ב, א: "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה", ולפי פשט המשנה הכונה לקיום מצוות ועבירות בכלל, וכנ"ל. וכן פירשו הראשונים שם.

ב. וכל הענין תמוה מאד. ותחילה לתמיהות הנצי"ב בהרחב דבר (במדבר כא, ל): "אם המה מושלים ביצרן, מה צריכין לחשבון זה, הלא גם בלי זה החשבון ראוי למשול ביצרו ולא לעבור על דבר ה'. ותו מה זה חשבון הנאת עבירה נגד עונש עוה"ב הרוחני. וגם מה זה למדו מכאן מוסר יותר מבו"ק (=ברכות וקללות) א". והשוה גם דבריו בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' ט' בקצת שינויים והוספות.

א. ופירש הנצי"ב "שלא דברו כאן בעניינים שבין אדם לשמים, אלא בענייני הליכות עולם, דיש עושים מחלוקת בשביל שרוצה לעשות מצוה שגורם בזה לידי מחלוקת, ויש מחשב לרדוף את הרשע או את הצבור בשביל איזה עול, ואע"ג שהוא עבירה לרדוף, מ"מ מחשב שיקבל שכר על עבירה לשמה, כדאיתא במס' נזיר דף כג גדולה עבירה לשמה כו'. והנה אם אינו מושל ביצרו ואינו מכין לש"ש, אלא יש בזה איזה הנאת עצמו, פשיטא שישא עונש, אפילו חשבוננו ברור שכדאי שתבוא העבירה נגד המצוה שבזה, מ"מ ישא עונש ככל הנאה מעבירה, כמש"כ בספר שמות לב, כז יע"ש, אך אפילו הוא מושל ביצרו ומכין אך לש"ש עדיין עליו לבא חשבוננו של עולם, אם כדאי הפסד מצוה שיגיע ע"י שיעשה כנגד שכרה, כי יכול להיות שההפסד שיגיע ע"י המחלוקת רבה על השכר ממנה, ושכר עבירה לשמה שמכין נגד הפסדה שיגיע אח"כ ע"י ... ובאו חז"ל לזה המוסר בדבר שאירע כמו כן באנשי מואב שכוונו לטובת הכלל, להביא את סיחון (כונתו בזה למה שפירש שם בהעמק דבר פסוק כ"ו "והוא נלחם במלך מואב הראשון" - בשעה שעשו מלך **בראשונה**, וכמה מבני מואב לא רצו בהנהגת מלוכה, וכמה הביאו את סיחון למלחמה על המלך, וכבש תחתיו חשבון ובנותיה לעצמו), אבל לא באו חשבוננו של עולם מה שיהיה יוצא מזה, ובא ע"ז משל הקדמוני מסוים בתורה ללמדנו דעת שלא לעשות עבירה לשמה, ובזה נכלל רדיפה לאדם ומחלוקת אם לא שיהיה מושל ביצרו, וגם באו חשבון ברור".

ועוד יש לתמוה בזה כמה תמיהות -

א) מהו "על כן", דמלשון התורה משמע שהמשל והנמשל באו בעקבות אותו מאורע של כיבוש חשבון מידי סיחון, ואף שחז"ל - עפ"י הדרש - הסיעו פסוקים אלו לענין מוסרי של חשבון שכר מצוה ועבירה, מ"מ הרי כל לשון המקראות צריך להשתלב באותו דרש, כמובן, ואיזה שייכות יש, איפוא, למאורע זה לאותו משל ונמשל, שנאמר ע"ז במקרא "על כן"?

ב) מהו "חשבוננו של עולם"? מה השייכות בין חשבון שכר מצוות ועבירות והפסדן לבין ה'עולם'? (ולחברו של הנצי"ב אתי שפיר, אלא שעצם ביאורו קשה מכמה צדדים, וכפי שכתבנו בהערה למטה).

ג) מה ענין 'סיחה נאה' למצוות ועבירות, הרי כך היא דרכו של היצה"ר תמיד, להסית בשיחה נאה, ע"י מחשבות של גודל העונג בעבירה, או של הקושי בקיום המצוה?

ד) מה שביאר רשב"ם בהא ד"תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין", מוסב על דרגות הצדיקים בגן עדן, שכל אחד נכוח מחופתו של חברו, תמוה לכאורה, האם זהו ההבדל שבין המקיים מצוות למי שאינו מקיים? הרי המקיים יש לו שכר בגן עדן, ומי שאינו מקיים אין לו שכר כלל (ועוד נענש בגיהנום!).

ה) והנראה בביאור הענין, דסוגיא זו אינה עוסקת בסוג מצוות מעשיות, שאדם מחוייב בהן בשעתן, כגון תפילין, סוכה, תפילה, דודאי החיוב לקיימן הוא מוחלט, ואין מקום לשום 'חשבון' על כדאיות או אי כדאיות, שכר או הפסד, ופשוט שכשלקיימן מקבל שכר בגן עדן, וכשמבטלן נענש בגיהנום, וכן פשוט שמי שאינו 'מושל ביצרו', אלא 'מהלך אחר יצרו' ומתפתה שלא לקיים מצוה, אינו בגדר 'מהלך אחר סיחה נאה', דאין עצת היצר אלא חזיון תעתועים ומעשה שטן, ואין בה שום דבר 'נאה'. וכמו שנתבאר בקושיותינו הנ"ל. אלא הסוגיא עוסקת בסוג מצוות שאדם עומד בפניהן באופן קבוע כל חייו, כגון גמילות חסדים וכל מצוותיה - בקור חולים והכנסת אורחים ולוית המת וכדו' - ותלמוד תורה, והצלת נפשות של היחיד ושל הרבים, וזיכוי הרבים בעניינים רוחניים, ועיסוק בצרכי הרבים, וכדו'. סוג זה של מצוות אין לו שיעור קבוע וברור לכל אדם, אלא כל אדם באשר הוא צריך לקבוע לעצמו הזמן והכוחות שעליו

ושם בהעמק דבר פסוק לי סיכס הנצי"ב: "והנה לא בחנם נשאו מושלי ישראל דבריהם על הנעשה במואב, אם לא להעיר מוסר כמה יש להזהר מאש המחלוקת, אשר אפילו יחזו מקצת אנשים נכוחות יותר ממי שתקיף מהם, בכל זאת אם ירצו להתחזק על דרכם ע"י חברת מרעים, לעולם לא ישיגו תכלית מבוקשם כי רק יביאו שואה ... והביאו המשל הזה כי באשר לא רצו המעט בהנהגת מלך, ולא יכלו להתגבר על הרוב אשר הקימוהו למלך, מה עשו קראו לסיחון לבא חשבון, והוא העלה שואה על המדינה והחריב העיר ובנאה לעצמו".

והנה ודאי דכל מי שענינו בראשו יראה כי תוכן דבריו והמוסר הנלמד מהם המה דברים אמיתיים ונכוחים, והלואי וכל בעלי המחלוקת "לשם שמים" היו רואים הנולד ומחשבים "חשבוננו של עולם", ומיהו כל פירושו בדברי חז"ל בב"ב מבוסס על לשון המקרא "והוא נלחם במלך מואב הראשון" - שזה היה להם בראשונה לחדש מלוכה, ובא הכתוב לרמז שעלה בדעת רוב המדינה לעשות להם מלך, ומיעוטם לא רצו בזה והביאו את סיחון ללחום במלך, ומכאן הסתבב שישראל זכו בחשבון, וכל זה מפני שאותם מיעוט אנשים לא עשו "חשבוננו של עולם" - הנזק שיגרם למדינתם כתוצאה מהמחלוקת שעשו. ואין לכל סיפור זה רמז בדברי חז"ל, ואם מאמרם בב"ב מבוסס על סיפור זה לכאורה היה להם לספר המאורע ולא לסמוך שנמצא הסיפור על סמך דקדוק לשון המקרא "הראשון".

ועוד יש קושי בפירושו לסוגיא, דלדבריו הנושא שמדברים בו חז"ל הוא **מחלוקת** שלתוצאותיה יש השפעה על ה"עולם", והלקח הנלמד ממעשה סיחון ומואב הוא שלא להכנס במחלוקת בלי לחשב חשבוננו של עולם, הן במעשה "טוב" שתוצאותיו מחלוקת, והן במעשה "רע" (מחלוקת) הנראה ישר וטוב בשעתו (לשם שמים) ותוצאותיו צריכות להלקח בחשבון, וכל זה אין לו רמז בדברי חז"ל, שסתמו לשונם בלשון "מצוה" ו"עבירה". ועוד, הרי ענין זה, לפירושו, נלמד מכשולו בני מואב שרצו להציל מדינתם וקראו לסיחון להלחם במלכם. ובכל זה אין התייחסות למעשהו של סיחון, ואילו חז"ל אמרו ב"ר"ה ג', א': "סיחון - שדומה לסייח במדבר", ובמדרש אגדה במדבר כ"א: "ולמה נקרא שמו סיחון, שהי הולך אחר שיחה"

להקדיש לקיימן. ואנו רואים את כלל-ישראל בכל הדורות נחלק לבעלי 'מקצוע' שהקדישו חייהם יותר מאחרים, עבור מצוה מסויימת, יש מי שהתייחד בעזרה לזולת, והקדיש למצוה זו את חייו, והאחר לתלמוד תורה בשקידה מרובה, והאחר חננו הקב"ה בפה מפיק מרגליות, ומקדיש את חייו להשיב רבים מעוון, ויש מי שמוצלח בחינוך והשפעה על צעירי הצאן, והוא מתמסר ללמד תנוקות, או ראש ישיבה, ויש מי שעוסק בהצלת נפשות, ויש מי שמצילים מעוון^ב, ויש מי שמשמח בני אדם^ג.

ודבר ברור הוא, שאין שום אדם בעולם שהוא מוכתר בכל הכתרים, שהרי כל דבר בא על חשבון דבר אחר, ומי שמקדיש חייו לעסק התורה בשקידה גדולה, אינו מוכתר בכתר גמילות חסדים, וכן להיפך, מי שמקדיש חייו עבור הזולת אינו שוקד על תלמודו. וכן בכל שאר הפעולות והמצוות הנ"ל, שההתאמצות בדבר אחד אינה מאפשרת התאמצות דומה בדבר אחר.

הנקודה האופיינית בענייני ה'מצוות' הללו, שהן קשורות לשורש נשמתו ואישיותו של האדם, ומילוי תפקידו בעולם. ובהבדל ממצוה בשעתה, שאין לקיומה או לאי קיומה השפעה כוללת ומכריעה על תוכן החיים, המצוות הללו, כשהן מקויימות או לא מקויימות באופן קבוע, משפיעות על 'עולמו' של האדם, בבחינת 'כי לכך נוצרת'.

ועל ענין זה דיברו חז"ל בסוגיא זו:

"על כן יאמרו המושלים, אלו המושלים ביצרים" - במי שמושל ביצרו, שמנהל את חייו לפי תוכנית, ואינו נותן ליצרו למשול עליו, ולהסיטו מדרכו, והוא עומד כל חייו בבחירה בין מעשה טוב אחד למעשה טוב אחר.

"בואו ונחשב חשבוננו של עולם" - הן העולם הפרטי, עולמו של האדם, שליחותו ותפקידו, והן העולם הכללי, באשר שליחות האדם לעולם רשומה בתוכנית השית אלפי שנים, אם מקיים שליחותו תיקן עולמו ותיקן העולם כולו, ואם אינו מקיים שליחותו קלקל עולמו וקלקל העולם כולו.

"הפסד מצוה כנגד שכרה" - שכנגד שכר קיום מצוה אחת בשלימות, ישנו הפסד בשלימות מצוה אחרת, כגון השלימות בשקידת התורה, מונעת השלימות במעשים טובים אחרים, וכן להיפך.

"וישכר עבירה כנגד הפסדה" - וכנגד הפסד שיש בהמנעות מקיום מצוה, כגון ההמנעות מעיסוק בגמ"ח, שמפסיד את שכר מצות גמ"ח, ומרויח במקום זאת שכר בעבור שקידת התורה שיש לו באותו זמן.

"תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב" - שכשאדם ממלא את שליחותו, ודואג תמיד לעשות חשבוננו של עולם, ולהתמקד בעשיית הדברים שאליהם הוא נועד, הרי הוא בונה בזה את עולמו, הן בעוה"ז^ד, והן לעוה"ב, כאשר נשמתו חוזרת

ב) וכמסופר בגמ' תענית כב, א: רבי ברוקא חוזא הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה, א"ל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? א"ל לא, אדהכי והכי חזא להווא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה, א"ל האי בר עלמא דאתי הוא. רהט בתריה. א"ל מאי עובדך? א"ל ... זנדוקנא [שומר בית האסורים] אנא, ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד, ורמינא פוריאי בין הני להני כי היכי דלא ליתו לידי איסורא, כי חזינא בת ישראל דיהבי נכרים עלה עינייהו מסרנא נפשאי ומצילנא לה, יומא חד הוות נערה מאורסה גבן דיהבו בה נכרים עינייהו, שקלי דורדייא דחמרא ושדאי לה בשיפולה ואמרי דיסתנא היא. א"ל מ"ט לית לך חוטי ורמית מסאני אוכמי? א"ל עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאה אנא, כי הוו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לגזירתייהו" וכי.

ג) וכאותם שני אנשים שראה רבי ברוקא בשוק, בגמ' שם, שאמר עליהם אליהו לרבי ברוקא שבני עוה"ב הם, ושאלם רבי ברוקא מה מעשיהם, אמרו לו: "אינשי בדוחי אנן מבדחינן עציבי אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן ועבדינן להו שלמא".

ד) אין לך סגולה גדולה לאריכות ימים, מאשר צורך הכלל במילוי שליחות הפרט בעולם, שהרי הסיבה שנשמתו נשלחה מחמתה לעוה"ז, עדיין קיימת כל זמן שעוד לא סיים ייעודו.

למקורה אחר שמילאה שליחותה.

"עיר סיחון אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה, מה כתיב אחריו כי אש יצאה מחשבון וגו' תצא אש ממחשבון ותאכל את שאינן מחשבין, ולהבה מקרית סיחון מקרית צדיקים שנקראו שיחון" - אדם העושה חיל במצוה אחת, כגון שהוא שוקד על התורה, וממלא את ייעודו, ובאים לפניו בעלי 'סיחה נאה', ודורשים ממנו להקדיש זמנו עבור מטרה נשגבה של גמ"ח, או זיכוי הרבים, או הצלת הרבים וכדו', או כגון שהוא עושה חיל ומצליח מאד במפעלי חסד נשגבים, ועזרה לחולים, ודורשים לו אודות חשיבות שקידת התורה, ושמוכרח הוא לעזוב הכל לחצי יום ולעסוק בתורה, ואותו אדם משים עצמו כעיר המתפתה אחר סיחה נאה, אף שסוף סוף עושה מצוות ומעשים טובים כל ימיו, ויקבל על כל זה שכר בעוה"ב, מ"מ עתיד הוא להיכוות בגן עדן מאותם צדיקים שמלבד מעשיהם הטובים, היו מחשבים חשבונם של עולם, ומילאו את שליחותם וייעודם.

"אכלה ער מואב זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה" - שלפעמים מה שנראה בעין כפיתוי של היצר הטוב, שמפתה את האדם לעשות מעשים טובים, או לשקוד על התורה, אין זה אלא עצת היצה"ר, שמפתה אותו ע"י 'סיחה נאה' למעט במה שמצליח בו, ונצרך לעולמו ולעולם כולו, לטובת מעשה טוב אחר, שלא בעבורו ירד לעולם.

ד. ועתה נחזור למשל שמשלו המושלים - בלעם ואביו בעור **ה** - אחר אותו מאורע של כיבוש חשבון ובנותיה מיד סיחון ע"י ישראל. דדבר פשוט, שהמשל המקורי - שנאמר על סיפור כיבוש חשבון מיד סיחון - יש לו שייכות ממשית לדברי חז"ל אלו, **הגם** שנאמר על דרך דרש, היינו שה"חשבונם של עולם" שדיברו עליו חז"ל ביחס למצוה ועבירה, למדו אותו בלעם ואביו כלקח מאותה עובדה, שהיה בה לקח של "סיחה נאה", שסיחון נתפתה ע"י יצרו, והלך אחריה, ושמחמת כן היה שכרו מועט ביחס להפסד "חשבונם של עולם".

הנה, לחד מ"ד בר"ה ג, א השם 'סיחון' לא היה שמו האמיתי, אלא 'ערד', והתורה קראתו 'סיחון' מפני שהיה דומה במעשיו לסייח במדבר, והכי איתא התם:

"תנא הוא סיחון, הוא ערד, הוא כנען, סיחון - שדומה לסייח במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - ערד שמו. איכא דאמרי: ערד - שדומה לערוד במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - סיחון שמו."

וכבר הובא לעיל ריש המאמר, מהגמ' בב"ב:

אמאי קרי ליה סיח - שמהלך אחר סיחה נאה.

ובמדרש אגדה במדבר כ"א:

"ולמה נקרא שמו סיחון, שהיה הולך אחר שיחה, ומה שמו, כנעני שמו."

(ה) במדבר רבה חקת יט, לא; תנחומא שם ס"י כד

(ו) המשל לפי הפשט - עפ"י פרש"י - לא בא כלל לבקר את סיחון, אלא להיפך, הוא מלגלג על המואבים, שליטי חשבון ובנותיה, שעירם נבנתה ופונגה עבור סיחון, ולפיכך: "אמרו המושלים לסיחון ועמו: בואו חשבון וכיבשוה, כי יכול תוכלו לה", עיי רא"ם. ובל נשכח, שמושלי המשל היו בלעם ואביו, ובלעם היה זה שעזר לסיחון - בכח פיו - לכבוש את חשבון (רש"י כא, כז). אלא שחז"ל ראו במשל כוונה פנימית, שאף היא קשורה לאותו מאורע, ובאה לבקר את סיחון והתנהלותו [וכפי שיבואר בהמשך, הבקורת היא על ההפסד שגרם לעולם בגלל שנגרר אחר יועצי שוא], ועפ"י אותה כוונה למדו חז"ל מוסר כללי באורחות חיים.

ופשוט שחז"ל ידעו על אירוע בקורות חייו של סיחון, שבו הוא נגרר אחר 'שיחה נאה', ומאותו אירוע השתלשלה אותה פרשה המתוארת בתורה של כבישת חשבון מידו, ומכאן למדו חז"ל מוסר לכל אדם שלא יהלך אחר יצרו "כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה".

סיחון היה איש גבור שאין כדוגמתו, אחיו של עוג מלך הבשן, כדאיתא בנדה סא, א, ומשמע שם שהיו שוים בגבורתם. ואכן ישראל חששו מאד מסיחון ועוג, כדאיתא בדברים רבה (ליברמן) פ' דברים:

את מוצא כשהיה משה וישראל מבקשין לעשות מלחמת סיחון ועוג היו רואין את האמוריים ואת מלכיהם ואימה נופלת עליהם, והיו מתהלחלין מן היראה, למה, שהיו רואין את סיחון שהיה גבור והכל משיחין בנבורתו, ולמה נקרא שמו סיחון, שהיה מתמלל בעולם, שהיה גבור, שהיה יושב על החומה ורגליו מגיעות לארץ.

ואיתא בתנחומא פ' חקת סימן כג, שסיחון היה **ממליך את כל מלכי כנען, ושקול כנגד כולם**, הוא ועוג, שנא' (תהלים קלו) לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען.

ובשל גבורתו הרבה, מינו אותו מלכי כנען לשמור עליהם מפני ישראל, וכמובא בפרש"י כא, כג:

ולא נתן סיחון את ישראל עבר בגבלו – לפי שכל מלכי כנען היו **מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות**, כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך, אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך.

ובהרחבת דברים במדרש תנחומא שם:

... מלח"ד לשומר שנמל שכרו לשמור גפן או תאנה, בא אחד אמר ליה עבור מכאן שאני בוצר את הכרם, א"ל איני יושב לשמור אלא בשבילך ואתה באת לבוצרה, כך היה נוטל סיחון שכר מכל מלכי ארץ כנען והיו מעלין לו מסים, שהוא ממליך אותם ושקול כנגד כולם, הוא ועוג, שנא' (תהלים קלה, יא) לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען. אמרו לו ישראל נעברה נא בארצך לכבוש את המלכים, א"ל איני יושב כאן אלא לשמרן מפניכם...".

ואיתא בחולין ס, ב:

כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו', מאי נפקא מינה, דאמר להו הקב"ה לישראל אל תצר את מואב, אמר הקב"ה לית סיחון ליפוק ממואב, וליתו ישראל וליפקו מסיחון, והיינו דא"ר פפא עמון ומואב מיהרו בסיחון.

סיחון מלך האמורי, יושב היה בכבודו של עולם, בממלכתו אשר בכנען, בטוח היה באיתנות ממלכתו. מעמי האזור ודאי לא חשש, ואף מעם ישראל לא היה אמור לחשוש, אלא להיפך, הם חששו ממנו, וכמובא לעיל מחז"ל. יתר על כן, כשעם ישראל הגיע לגבולו, לא עלה בדעתם להלחם עמו, אלא ביקשו לעבור דרכו, בהבטיחם שלא יטו מהדרך, ולא ישתו ממימיו.

ועי' רמב"ן במדבר כא, כא:

"... אבל באמת מה שאמר לו "אעברה בארצך" זה היה משה עושה מעצמו דרך פיוס, כי ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה, כי לאמורי היא, והיה מן הדין שאם יענו שלום ופתחו להם שיהיה כל העם הנמצא בה להם למס ועבדום. אבל משה היה יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים, והיה חפץ שיהיה כל כבושם מעבר לירדן והלאה, שיהיה מושבם יחד, ושהיא הארץ הטובה אשר היא זבת חלב ודבש, הלא תראה שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא היה מניח שם אדם אלא שתהיה להרבה. וכן

שנוי בספרי (תבא רצט) לתת לך, פרט לעבר הירדן שנמלטת מעצמך, ועוד אמרו רבותינו (במדבר ז, ה) בעשר קדושות, שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכון השכינה, וכן נראה בכתוב שאמר (יהושע כב, יט) ואך אם טמאה ארץ אחזתכם וגו'.

משה רבינו, איפוא, לא התכוין כלל לכבוש את ארץ האמורי, מלכות סיחון, אלא להשאיר את כיבוש חלק ארץ זה שבעבר הירדן, לדורות הבאים. ורק מפני שיצא לקראתם למלחמה, לאחר סירובו לאפשר להם לעבור בגבולו, כבשו את ארצו.

מדוע לא איפשר סיחון לישראל לעבור בגבולו, אלא יצא למלחמה עמהם?

את התשובה לשאלה זו נתנו חז"ל, בדבריהם המובאים לעיל - סיחון היה ב'תפקיד' שומר עמי ארץ כנען מפני הגייסות בכלל, ומפני עם ישראל בפרט. בדיוק עבור מקרה כזה קיבל סיחון מעמי כנען שכר, נטל מהם מיסים, ונעשה מלך לכל מלכי כנען. סיחון, ביצע, איפוא, את תפקידו נאמנה.

כל עמי האזור ידעו על מסע עם ישראל לכיבוש ארץ כנען, ולפיכך נערכו מבעוד מועד ע"י הצבת האמורי ומלכו סיחון, כשומרים על אם הדרך, בה עם ישראל היו אמורים לעבור בדרכם מהשטים לכניסה הראשית למרכז ארץ כנען, בערבות מואב. סיחון אף הוא ידע כל זאת, הוא ידע שקבלת תפקיד ה'שומר', מעמידה אותו לפני אפשרות סבירה, ואפילו צפויה והכרחית, של מלחמה בינו לבין עם ישראל, ומאידך הוא ידע שארצו, וכן הוא עצמו - אלמלא תפקיד ה'שומר' - בטוחים, כי ארצו אינה יעד לתוכנית הכיבוש. וכל שעליו לעשות הוא, לאפשר לעם ישראל לעבור דרך ארצו, ובכך להשיג בטחון מוחלט לו ולעמו. ובכל זאת סיחון בחר במלחמה. מדוע? סיחון לא עמד בפני הפיתוי לשמש כ'מלך מלכי כנען', ובפני הכסף הרב שזרם ע"י המס שכל עמי האזור שילמו בעקבות המינוי. ובמילים אחרות: סיחון הלך אחרי 'שיחה נאה' שסחו לו יועציו אודות היתרונות - לעומת החסרונות - בקבלת הצעת מלכי כנען. שכר כנגד הפסד.

סיחון לא הסתפק בתפקידו כ'שומר' בתוך ארצו, ארץ האמורי. הוא אף כבש חבל ארץ ממואב, ובו חשבון ובנותיה, ובכך פתח פתח לכיבושו ע"י עם ישראל, וכמבואר בחז"ל ובפרש"י, שהרי ישראל הוזהרו שלא לצור את מואב, ובכיבוש חבל ארץ זה של מואב ע"י סיחון, טוהרה הארץ עבור ישראל. ממשמעות הפסוקים ומדברי חז"ל נראה ברור, שכיבוש חשבון ובנותיה ע"י סיחון, מלבד היותו 'מאורע' הקשור לבעלות ישראל על עבר הירדן, מכח כיבוש מלחמה אשר נכפתה עליהם, מלבד זאת יש לכיבוש זה שייכות לעניינו הפרטי של סיחון, ול'שיחה נאה' שנגרר אליה, ולפיכך סיפור חשבון נכנס כחלק - מרכזי - במשל.

ומסתבר שאף את ארץ הבשן, מלכות עוג, לא התכוין מלכתחלה לכבושה, וכדמשמע ברמב"ן שכל חלקי עבר הירדן שנטלו בני גד וראובן וחצי המנשה, היה משאיר חרבים, אלמלא ביקשו שבטים אלו לנחול אותם, וכיון שלא התכוין להנחילם מן הסתם לא התכוין כלל לכבושם, ורק מפני שעוג מלך הבשן יצא לקראתם (במדבר כא, לג), וכדכתיב: "ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי", נגררו למלחמה עמו בעל כרחם.

מאורע בעל חשיבות הסטורית לאחיות עם ישראל בחבל ארץ זה במשך הדורות הבאים, וכפי שבא לידי ביטוי בסקירה ההסטורית של יפתח למלך עמון (שופטים יא, יט-כו) - שלש מאות שנה אחרי כיבוש חשבון - שעם ישראל לא כבש את חבל הארץ הזה מידי מואב, אלא ירש אותו מידי האמורי, ועל כן אין למואבים ולעמונים זכויות בו: וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה נא בארצך עד מקומי: ולא האמין סיחון את ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו ויחנו בנהצה וילחם עם ישראל: ויתן יי אלהי ישראל את סיחון ואת כל עמו ביד ישראל ויפוסם וירש ישראל את כל ארץ האמרי וישב הארץ ההיא: וירשו את כל גבול האמרי מארנון ועד הניבק ומו המדבר ועד הירדן: ועתה יי אלהי ישראל הוריש את האמרי מפני עמו ישראל ואתה תירשנו: הלא את אשר יורישך פמוש אלהיך אותו תירש ואת כל אשר הוריש יי אלהינו מפנינו אותו תירש: ועתה הטוב טוב אתה מבקל בן צפור מלך מואב הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם בם: בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל הערים אשר על ידי ארנון שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא:

לדברי חז"ל (ע"רש"י שם, כג), חשבון היתה עיר כה מבוצרת, שאפי' היו בה יתושים (במקום אנשי צבא) לא ניתן היה לכובשה. מסתבר שכיבוש חשבון ע"י סיחון, היה חלק מתוכנית ההגנה שלו על עמי כנען, וכחלק מתפקידו כ'שומר'. הוא העדיף להלחם עם ישראל בערי מואב המוגנות, ולא בארץ האמורי. נמצא, איפוא, שכיבוש חשבון ובנותיה היה המשך ישיר לאותה הגררות אחר 'סיחה נאה' לקבל מינוי של מלך מלכי כנען.

סיחון, שהתפתה אחר 'סיחה נאה', הרויח לזמן מסויים מלכות, כבוד וכסף, והפסיד לבסוף את מלכותו, כבודו, כספו, ואף את חייו. ולא במקרה קישרו חז"ל שכר והפסד זה ל"חשבוננו של עולם", שכן מהלכיו של סיחון, מלבד שהשפיעו על עולמו הפרטי, השפיעו יותר מכל על תוכנית העולם של שית אלפי שנים, שעל פיה 'חשבון' - שנקראת כן בתורה ע"ש 'חשבון העולם' - ובנותיה, מיועדות לעם ישראל, ולא ניתן היה לבצעה עקב איסור התורה להצר את מואב, וסיחון בהליכתו אחר 'סיחה נאה', הביא בידי תוכנית זו לידי ביצוע.

ומכאן למדו חז"ל לקח באורחות חיים, שישקול האדם צעדיו ע"פ 'חשבוננו של עולם', היינו שמעשיו יהיו מודרכים על פי תוכנית העולם, שלשם זה בא לעולם, שהרי סיחון שהלך "אחר יצרו כע"ר זה שמהלך אחר סיחה נאה", ולא חישב חשבוננו של עולם, הפסיד עולמו, ובלי רצונו הביא העולם לידי תיקון, כ"ש אלו המושלים ביצרם, שמוטל עליהם לחשב חשבוננו של עולם, ועי"ז יבנו בעולם הזה, ויכוננו לעולם הבא.